

Op het menu

#PlanetToo

Isabelle Larmuseau

Dertig jaren geleden ging ik aan de universiteit aan de slag bij twee historische leermeesters. Twee pioniers, de ene op het vlak van milieuaansprakelijkheid, de andere op het vlak van milieubestuurrecht. Alles van milieurechtelijk belang leek toen al door hen gezegd. Mogelijk ging ik mij daarom verdiepen in de leegte van wat restte. Ik ging op zoek naar de geheimen van een vrij in te vullen ‘open norm’.

‘Een open norm is geen leeg canvas waarop je om het even wat kunt schilderen’, voerden de advocaten van Shell aan voor het Gerechtshof Den Haag. In deze historische klimaatzaak, voor het eerst tegen een bedrijf, wordt Shell een inbreuk op de burgerrechtelijke zorgvuldigheidsnorm tenlastegelegd. Dat is een open norm die al meer dan tweehonderd jaar geleden werd ingeschreven in ons burgerlijk wetboek, met dank aan Napoleon.

Het pleidooi van de Shell-advocaten voelde aan als een flashback. Terug naar 1 september 1991. Dat was niet alleen mijn eerste dag in de advocatuur, maar ook de datum van inwerkingtreding van een toen nog gloednieuwe open norm: de Vlaamse milieuzorgplicht. Sinds die dag zijn exploitanten in Vlaanderen verplicht om steeds de nodige maatregelen te nemen om schade te voorkomen. Dat reikt verder dan wat in hun vergunning staat. Een vaststelling van schade duidt op een schending van de milieuzorgplicht. Strafsancties zorgen ervoor dat de inbreuk geen louter burgerrechtelijke fout is, maar ook een misdrijf.

De Vlaamse milieuzorgplicht leidde al snel tot zware veroordelingen van de meest diverse bedrijven en bedrijfsleiders. Het werd een echte ‘dooddoener’. Wie hoopte dat de norm door de hoogste rechter zou worden onderuitgehaald, was eraan voor de moeite. In een beeldbepalend arrest van 4 maart 2008 bevestigde het Grondwettelijk Hof de grondwettigheid van de open strafbaarstelling.

De toprechterlijke penseelstreken op het leeg canvas van de Vlaamse milieuzorgplicht lieten niets aan de verbeelding over: exploitanten moeten zich gedragen als voorzichtige en redelijke personen; exploitanten zijn professionelen die de gevaren van hun eigen exploitatie kennen; wetgeving en vergunningen bieden geen garantie, daarvoor is de milieuproblematiek te complex. Rechters zijn verplicht om de milieuzorgplicht toe te passen in lijn met het grondwettelijk recht op de bescherming van een gezond leefmilieu. Daarvoor bestaat een adagium: *in dubio pro natura*.

Als de klimaatzaak tegen Shell niet in Nederland, maar in Vlaanderen zou zijn gevoerd, zou het oliebedrijf dus niet enkel aankijken tegen de dreiging van een burgerrechtelijk reductiebevel, maar ook tegen een mogelijk strafrechtelijke veroordeling. Strafrechtelijke vervolging kan in ons land rechtstreeks door de benadeelde personen worden op gang gebracht. Wachten op het Openbaar Ministerie is hier dus geen noodzaak.

Amper een jaar na het milieuzorgplicht-arrest van het Grondwettelijk Hof lanceerde de Zweedse professor Johan Rockström negen ‘planetaire grenzen’. Deze grenzen zijn gericht op het veiligstellen van het voortbestaan van de mens. Zes van de negen planetaire grenswaarden zijn op vandaag al overschreden: voor biodiversiteitsverlies, klimaatverandering, de antropogene verstoring van de stikstof- en fosforcyclus, landgebruik, chemische verontreiniging en de watervoorraad voor planten. De overschrijding van de planetaire grenswaarde voor oceaanverzuring is nakend.

De Vlaamse metafoor voor de overschrijding van planetaire grenswaarden is een overstromend bad. Vlaanderen is in de ban van slechts één vraag: hoeveel bijkomende uitstoot van verontreiniging kan nog worden vergund in een overvol bad? Dat er buiten het overvolle stikstof- en PFAS-bad in

Vlaanderen nog tal van andere baden aan het overstromen zijn, krijgt geen aandacht, net zomin als de onomkeerbaarheid van de cumulatief door de baden veroorzaakte schade.

Het leeuwendeel van de mondiale uitstoot van verontreiniging is afkomstig van slechts enkele bedrijven. Het is een correcte strategie van burgers en belangenorganisaties om milieuclaims niet langer te voeren tegen inactieve overheden, maar rechtstreeks te richten tegen piekbelasters.

In een rechtsstaat kan de rechter niet anders dan voorrang geven aan planetaire grenswaarden. Als ultieme milieukwaliteitsnormen, gericht op het voortbestaan van de mens, vormen zij voor de rechter een dwingende instructie. De rechter zal bedrijven moeten aanzetten tot nulemissie, veel sneller dan gevraagd door een achterophinkende wetgever en overheid.

Bij een planetaire grensoverschrijding hoort geen witte vlag, wel een leeg canvas beschilderd met #PlanetToo. ■